

5, 6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ SÖZCÜK ÖĞRETİMİ VE SÖZCÜK SIKLIKLARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Sercan DEMİRGÜNEŞ

Yrd. Doç. Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi, sdemirgunes@gmail.com

Received: 01.12.2016

Accepted: 22.03.2017

ÖZ

Dil öğretim ortamlarında sözcük öğretimi kapsamında öğrencilerin söz varlığının geliştirilmesi, gerek programların gerekse de dil öğretiminin temel amaçlarındandır. Bu temel amaç doğrultusunda, söz varlığını geliştirmeye yönelik farklı yönelimler ortaya çıkmıştır. Bu yönelimlerden biri de sözcük sıklıklarının belirlenmesidir. Sözcük sıklıklarının sınıf düzeylerine göre belirlenmesinde, öğrencilerin sıklıkla kullandıkları ders kitaplarında geçen sözcüklerin sıklıklarının belirlenmesi son derece önemlidir. Ders kitaplarındaki metinlerde hangi sözcüklerin sıklıkla kullanıldığının belirlenmesiyle, öğrencilerin hangi sözcüklerle buluşturulduğu ortaya çıkacak, sınıf düzeylerine göre bir değişim söz konusu bu değişimin gelişme / gerileme yönü belirlenecektir. Bu çalışmada Türkçe (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Türkçe ders kitaplarından rastgele seçilen metinlerin (her sınıf düzeyinden 10 metin, toplam 40 metin) sözcük sıklıkları ve sözcük sayıları belirlenmiş; bu bağlamda sınıf düzeyine göre oluşan değişimler (sıklık ve sözcük ortalaması) betimlenmiştir. Sonuç olarak, “bir”, “ve”, “ol”, “bu” sözcüklerinin ders kitaplarındaki diğer sözcüklere göre sıklıkları daha fazladır.

Anahtar Kelimeler: Sözcük öğretimi, sözcük sıklıkları, Türkçe ders kitapları.

A RESEARCH OF 5th, 6th, 7th AND 8th-GRADE TURKISH LESSON TEXTBOOKS ON THE BASIS OF VOCABULARY TEACHING AND WORD FREQUENCIES

ABSTRACT

Improving students' vocabulary is one of the main goals of programs and language teaching within the scope of vocabulary teaching in language teaching environments. In accordance with this main goal, different orientations have emerged for enhancing the vocabulary. One of those orientations is the determination of word frequencies. When determining the word frequencies by grade levels, it is extremely important to identify the frequencies of words mentioned in textbooks which are often used by students. By determining which words are frequently used in the texts of textbooks, with which words students are brought together will be revealed, and in case there is a change by grade levels, the direction of improvement/deterioration of this change can be determined. Word frequencies and word numbers of the text selected randomly in the (in each 5th, 6th, 7th and 8th grade) Turkish lesson textbooks (total 40 texts) were determined, and changes which occurred by grade levels (frequency and word average) were described. As a result, the words, “ a(n)/ the “, “and”, “this” and “ to be”, are more frequent than the others.

Keywords: Vocabulary teaching, word frequencies, Turkish textbooks.

GİRİŞ

Dil; dünyanın, farklı kültürlerce yapılan sınıflamalar ve değerlerle yorumlanıp ses imgeleriyle kodlanmış biçimi olduğundan dil öğrenme de aslında bir kod çözme eylemidir. Her dil dünyadaki nesnelere, olguları, olayları farklı işlevlerle ve değerlerle sınıflandırır, farklı dil öğeleri sözcükler ile adlandırır, kodlar. “Dilin iskeleti dil yapılarından oluşuyorsa, sözcük dağarcığı en önemli organı ve etini temin etmektedir (Harmer, 1997: 153, akt: Dilidüzgün, 2014: 234)”.

Bir “sözcüğü bilmek” durumunun farklı boyutları vardır. Bu durum; sözcüğün nasıl sesletildiği, nasıl yazıldığı, hangi biçimbirimlerden oluştuğu, nelere gönderimde bulunduğu, yerine hangi sözcüklerin kullanılabileceği, dilbilgisel işlevinin ne olduğu, hangi sözcüklerle (eşdizimlilik) ve nerede/ne zaman/ne sıklıkta kullanıldığı bilgisini gerektirir (Dilidüzgün, 2014).

Söz varlığının geliştirilmesi uzun bir süreç gerektirir. Sözcükler, ilk kez duyulduklarında anlamlandırılabilir ama belleğe iyi yerleştirilmezlerse bir süre sonra unutulur. Bunun için de belleğin iyi çalıştırılması gerekir. Bellek, “vaktiyle görülen, işitilen, koklanan, tadılan şeyleri ve yaşanan sevinç veya korku gibi duyguları, yapılan işleri unutmayıp onları yeniden hatırlamak yetisi” dir (Alaylıoğlu ve Oğuzkan 1976: 26). Del La Vaux (2002) ise belleği, organizmanın hayatta kalması için gerekli olan temel bir süreç olarak tanımlamaktadır (Akt. Özyürek ve Ömeroğlu, 2013).

Söz varlığının geliştirilmesi ya da sözcük öğretimi, dil öğretiminin temelini oluşturmaktadır. Türkçe dersi programında (1-8. Sınıf Türkçe dersi Programı) her sınıf düzeyinde geliştirilecek biçimde “söz varlığı” adı altında sözcük öğretimine ilişkin kazanımlara yer verilmiştir. Sözcük öğretimi, gerek anadili gerekse yabancı dil öğretiminde en önemli yöntemlerden biri olma özelliğini halen korumaktadır. 1970'lere kadar dil öğretiminde yalnızca dilbilgisel unsurlar ön plandayken 1970'lerden sonra bilişsel çalışmaların artmasıyla bilişsel yöntemlere de başvurulmuştur.

Bir dilin öğrenilmesinde ve temel dil becerileri yardımıyla kullanılması bakımından önemli bir aşama olarak karşımıza çıkan sözcük öğretimi sürecinde, öğrenciler okulda anlatmaya (konuşma, yazma) dayalı etkinlikler yardımıyla söz varlıklarına kattıkları sözcükleri, kullanılabilirlik, görevsellik, gereksinme doğrultusunda belirlemekte ve doğru olanı kullanmaktadır (Yıldız vd., 2006).

1970'lerden önce dil öğretiminde genellikle dilbilgisel konular ön planda tutulurken, 1970'lerden sonra biçimsel özelliklerin ötesinde dilin anlamsal boyutu da dil öğretimini etkilemiş ve biçimsel-anlamsal arayüzde yeni yöntemlere yönelimler olmuştur (Zhang, 2017). Öyle ki Wilkins (1972: 111-112, akt.: Christie: 2016: 16) dilbilgisinin ötesinde sözcük öğretiminin önemini “dilbilgisi olmadan dilin bir bölümü öğretilir ancak sözcük öğretimi olmadan bir dil asla öğretilmez” biçiminde vurgulamıştır.

Dilbilim verilerinin dil öğretiminin her alanında etkin biçimde kullanılması gerekliliği (Sezgin, 1993: 100-101)'de maddeler biçiminde özetlenmiştir. Bu çalışma alanları:

1. Metinlerde harflerin geçiř frekansları,
2. Harflerin birbirlerini takip ediř oranları,
3. Türkçenin hece yapısı ve altı hece tipinin metinlerdeki nispi frekansları,
4. Metinlerdeki kelime uzunlukları,
5. Bir metindeki cümle uzunlukları,
6. Noktalama işaretlelerinin yoğunluğu,
7. Metin içinde yer alan tasvir, tahkiye vs. gibi anlatım şekillerinin, konuşmaların, iktibasların işgal ettiği hacimler,
8. Metin içerisindeki çeşitli kelimelerin geçiş sıklıkları.
9. Metinlerdeki cümlelerin, öğelerin dizilişine göre (kurallı, devrik), yüklemelerine göre (isim cümlesi, fiil cümlesi), anlamlarına göre (haber cümlesi, inşa cümlesi vs.) ve yapılarına göre (basit, birleşik) tasnif edilerek her grubun nispi miktarının bulunması.
10. Yazarın kullandığı edebî sanatların yoğunluğu.

Yukarıdaki sıralananların yanı sıra sözcük sıklığının önemine, “temel eğitimde, sıklığı en yüksek kelimelerin öğrencilere kazandırılması genel bir prensip olarak kabul edilmeli ve öğretim programları buna göre planlanmalıdır. Temel eğitimde öğrencilere en sık kullanılan kelimelerin aktif olarak öğretilmesi, onların ortak bir kelime hazinesi kazanması anlamına gelmektedir (Karadağ, 2005: 29)” ifadeleriyle vurgu yapılmıştır (akt.: Dolunay, 2012: 86).

Sözcük öğretiminde temel olan bir sözcüğün tanınırlığını sağlamak, sözcük daha önce görüldü ise bilişsel geri çağırmanın hızını artırmaktır ve bu amaçlar için de pek çok yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden bir diğeri de sözcükleri eş dizimlikleri ile ya da başka biçimsel – anlamsal özellikler ile sıkça öğrencinin karşısına çıkarmaktır (Laufer, 2017). Sözcük öğretiminde özellikle sözcük sıklığının önemi daha önceki çalışmalarda da aynı biçimde yer almıştır (Honeyfield, 1977), çünkü anılan çalışmalarda özellikle okuma ve anlamada tanınmayan/bilinmeyen (unknown) bir sözcüğün varlığı hem okumanın niteliğini ve hızını hem de anlamlandırmayı ciddi biçimde güçleştirmektedir.

Alanyazında, sözcük sıklığı ile bağlantılı pek çok farklı çalışmaya da rastlanabilmektedir. Göz sıçramalarının sözcük sıklığı ile olan ilişkisini inceleyen Liu, vd. (2017), anlamsal ya da biçimsel olarak sözcük sıklığına sahip sözcüklere yapılan sıçramaların ve bu sözcükten sonra yapılan sıçramaların çok daha hızlı olduğunu gözlemlemiştir. Bu durum sıklığa sahip sözcüklerin hızlı okumada oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, sözcüğün yalnızca o metinde sıklıkla işlenmesi değil, sözcüğün daha önceden tanınır olması da okumayı ve daha sonraki aşamada anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır. İlgili çalışmada, sıklığı ve tanınırlığı olan sözcüklerin, boşluk bırakılmadan yazılan (unspaced) Çince metinlerde bile okumayı olumlu yönde etkilediği bulgulanmıştır.

Sözcük sıklığının metni okuma, anlama ve anlamlandırmada önemli bir rol üstlendiği alanyazında belirtilirken (Anderson, 1995), sözcük öğretiminde sözcük tanınırlığını artırmanın, öncelikle, ilgili sözcüğe ilişkin ön bilgilerin varlığıyla ve bunu da sözcüğün sıklığıyla mümkün olduğunu belirten çalışmalar da (Huck, 2017) vardır. Sözcük öğretiminin ön koşulu olarak genellikle sözcük sıklığına başvurulduğu görülmektedir. Sözcük öğretiminin ön koşulu olarak genellikle sözcük sıklığına başvurulduğu görülmektedir. Bu anlamda gerek Türkçe için gerekse diğer diller de sözcük sıklığı sözlüklerine sıkça rastlanmaktadır.

Sözcük Sıklığı Sözlükleri

Dil öğretiminde sözcük sıklıklarının yaş ve eğitim düzeyine göre belirlenmesi oldukça önemlidir. Öğretimde ilerlemenin gözlemlenebilmesi için öncelikle sayısal verilere gereksinim vardır.

Dilbilim çalışmalarından psikolojiye kadar birçok alanda kullanışlı veriler sunan sıklık çalışmaları, batıda daha önce başlamıştır. “İngilizce için ilk defa 1944 yılında elle sıklık çalışması yapılmıştır (Göz, 2003). Kühn, XIX. Yüzyılın sonunda ve 1967 yılında üç ayrı bilim adamının yaptıkları üç ayrı çalışmaya dayanarak Almandada sıklık sırasına göre en çok kullanılan öğeleri ortaya koymuştur (Aksan, 2003: akt.: Ölker, 2011). Bunun yanı sıra, Pierce’in 1963’teki 1000000 sözcüklük çalışması en önemli çalışmalardan diğeridir, ancak bu çalışma kitaplaştırılmamıştır (Ölker, 2011_a). Pierce’in çalışması konuşma dilindeki sıklıkları da vermesi bakımından önemlidir. Türkiye’deki ilk sıklık belirleme çalışmaları 1926 Maarif Vekâleti tarafından ortaya konmaya çalışılsa da buradaki rapordan sonra ilk önemli çalışmayı Ömer Asım Aksoy 1936’da “Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler” adlı çalışmasıyla vermiştir (Harmanda, Arslan ve Aslan, 2011: 224). İlk çalışmalardan birisi olarak anılan Göz (2003)’te, 1995-200 yılları arasındaki yazılı kaynaklar incelenmiş ve 1006306 sözcüklük bir derlem oluşturulmuştur. Sözcükler 8 ana ulamda toplanmış ve 22693 sözcüklük bir sözcük sıklığı sözlüğü ortaya konmuştur. Ölker (2011b)’in çalışması ise 1945-1950 arası sözcük sıklıklarını ortaya koyan bir çalışmadır. 26425 sözcüklük bir sıklığa sahiptir. Çalışma, sözlük ve sözlükçülük hakkında genel bilgiler ile başlamaktadır. Değerlendirme yazısının sonrasında, sözlükte geçen birleşik yapıların ve eş sesli kelimelerin olduğu iki ek liste konmuştur. Kaynakçadan sonra ise, önce alfabetik, daha sonra da sayısal sıralı olmak üzere yazılı “Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 arası)” oluşturulmuştur.

Anılan yazılı çalışmaların yanı sıra bilgisayar ortamında Türkiye’de ulusal derlemler oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan en bilineni ODTÜ Türkçe Derlemi ve Türkçe Ulusal Derlemi sayılabilir. Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) 50 milyon sözcükten oluşan, 20 yıllık bir dönemi (1990- 2009) kapsayan, günümüz Türkçesinin çok sayıda farklı alan ve türlerden yazılı ve sözlü örneklerini içeren, geniş kapsamlı, dengeli ve temsil yeterliliğine sahip, genel amaçlı bir referans derlemdir (<http://www.tnc.org.tr/index.php/tr/>). Bunun yanı sıra pek çok derlem içeriğini kapsayan derlem çalışmaları (<http://turkcederlem.mersin.edu.tr/>) söz konusudur. Ayrıca Türkçe için öğretim ortamlarında ders kitaplarındaki sözcükleri tarayan en önemli çalışma olarak İlköğretim Türkçe Ders Kitapları (İTDK) Derlemi (bk. Aksan ve Mersinli, 2011) burada anılmalıdır.

Anılan çalışmalar özellikle son yıllarda Türkçe için derlem ve sıklık çalışmalarında önemli bir yol alındığını göstermektedir. Ancak hâlâ Türkçe öğretimi açısından yaş düzeylerine ya da eğitim düzeyine göre kaç sözcüğün verilmesi gerektiği ya da bu sözcüklerin sayısal değerleri üzerine bir belirleme gözlenememiştir. Bu çalışma, Türkçedeki ders kitaplarında geçen sözcüklerin sıklıklarını belirleyerek düzeye göre bir değişikliğin olup olmadığını gözlemlemek üzerine kurgulanmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarından (5, 6, 7, 8. Sınıf) rastgele seçilen, her sınıf düzeyin için 10 metin olmak üzere toplam 40 metnin sözcük sıklıklarını belirleyerek, en sık kullanılan sözcüklerin hangileri olduğunu belirlemek, elde edilen bulguları dilsel ve toplum dilbilimsel olarak betimlemektir. Bu bağlamda, sınıf düzeylerine göre sözcük sıklıklarındaki değişiklikler gözlenecek ve betimlenecektir. Bu temel amacın yanı sıra sınıf düzeylerine göre her bir metnin ortalama sözcük sayısı da belirlenerek sınıf düzeylerine göre değişimleri de betimlenecektir.

YÖNTEM

Çalışma doküman analizi ile kurgulanmış betimsel bir çalışmadır. Doküman analizi, metinlerden geçerli ve güvenilir çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Krippendorff, 2004). Bu araştırma yönteminde, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla (a) analiz edilecek uygun dokümanın seçilmesi, (b) kategorilerin geliştirilmesi (c) analiz biriminin saptanmasıdır (Morsünbül, 2017: 148). Betimsel çalışmalar; olayların, objelerin, varlıkların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu açıklamaya çalışır (Kaptan, 1989: 34). Bu çalışmada da Türkçe derslerinde en sık kullanılan ders materyali olarak ders kitaplarındaki metinler seçilmiş, sıklık kategorisinde sıklık analiz programlarıyla çözümlenmiş ve betimlenmiştir.

Verilerin Toplanması Ve Çözülmesi

Çalışmanın veri tabanını oluşturmak için öncelikle, ortaokul (5, 6, 7 ve 8.) sınıfları için yazılmış özel ve MEB yayınlarından birer Türkçe ders kitabı rastgele seçilmiştir¹. Bu ders kitaplarından rastgele 10'ar metin seçilmiş ve bilgisayar ortamına olduğu gibi aktarılmıştır. Word tabanlı ders kitabı metinleri, iki farklı sıklık analizi programı ile çözümlenmiştir. Öncelikle metinler, internet tabanlı WEB Frequency Indexer ile çözümlenerek sözcük frekanslarına erişilmiştir (Resim 1):

¹ Çalışmanın asıl amacının dışında farklı düşünelere yol açmasını önleme adına yayınevlerinin künyeleri belirtilmemiş, yalnızca incelenen metinlerin adlarına yer verilmiştir.

Resim 1. Web Frequency Indexer Örnek Ekran Alıntısı

Bunun yanı sıra, Türk Dil Kurumu web sayfasındaki (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=129) dizin yazılımı programı ile de benzer işlem yapılmış ve sıklığın sağlanması yapılmaya çalışılmıştır. Ancak ilgili programlarda yer alan ve bazı sözcük sıklıklarının frekanslarının elde edilmesindeki sorunlar (örneğin “bak-” sözcüğünün sıklığı için program “bakımlı, bakımsız, bakış... vb.” farklı sözcükleri de frekansa eklemiştir, bu durumu düzeltmek adına araştırmacı metinleri yeniden filtreleyerek, ilgili sözcüğün sıklığına erişebilmiştir. Bunun yanı sıra, bazı anlamsal farklılık yaratabilen - çok anlamlı sözcükler- için de aynı yöntem izlenmiştir. Örneğin “bir “ sözcüğünün sayı değeri anlamı ve “belirsizlik” anlamı ayrı ayrı kodlanmıştır) araştırmacı tarafından yeniden gözden geçirilerek, sözcüklerin sıklık dağılımlarına ilişkin bulgulara erişilmiştir. Çalışma çözümlerinde sıklığa sahip ilk üç sözcüğe yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, çözümlenmesi yapılan veri tabanına ilişkin bilgilere ve çözümlenme sonundaki bulgulara yer verilmiştir. Bulgular sınıf düzeylerine göre ayrı ayrı belirtilmiş ve tablolaştırılmıştır.

Tablo 1. 5. Sınıf Düzeyi Veri Tabanı ve Bulgular

Metnin Adı	Toplam Sözcük Sayısı	Sıklık Analiz Sonuçları (İlk üç sözcük)
Olimpiyatlar	380	bu (8), olimpiyat (7), ve / de/da bağlacı (6)
Oyun Tasarımı	223	de/da (13), bilgisayar (10), bir (7 ^{*2} , 1)
Sinema Düşlerimiz Gerçekleşiyor	688	bir (33*), film (23), sinema (12)
Üç soru	468	kral (17), bir (8*, 2), bu (7)
Parpat Dağı'nın Esrarı	585	bitki (23), de/da (14), bu (9), bir (6*,3)

² Bir sözcüğü için metinlerde iki farklı kullanım vardır: a) belirsizlik anlamı b) sayı değeri anlamı. Belirsizlik anlamı taşıyan sayı değeri “*” ile imlenmiştir.

İstanbul'un Fethinden Viyana Kapılarına	579	Ve (22), bir (8*, 2), molla (7)
Sabiha	524	bir (16*, 2), bu (11), Atatürk, Gazi (10)
Fatih'ten Hikâyeler	498	bir (12*), Fatih (9), bu, ve, da/da (5)
Patates	292	bu (14), bir (13*), ama, da/de (5)
Beden Dilimiz	466	Ve (10), beden (9), bir (7*, 1), da/de (7)
Toplam	4703	bir (110*), bu (54), da/de (43)
Ortalama sözcük sayısı	470,3	

5. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki 10 metne bakıldığında toplam 4703 sözcüklük veri tabanında en fazla kullanılan sözcükler sırasıyla, “bir (belirsizlik anlamıyla)” ve “bu” sözcükleri ile “da/de” bağlaçlarıdır. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında bir metin ortalama 470,3 sözcükten oluşmaktadır.

Tablo 2. 6. Sınıf Düzeyi Veri Tabanı ve Bulgular

Kaşağı	774	bir (18*), ben (10), kaşağı / ve(8)
Anadolu	445	bir (10*, 2), bu (11), ve (7)
Anadolu Adı	372	bir (13*, 1), da/de (9), için (7)
Orman Küstü Bize	564	Orman (19), bir (12*), biz (4)
Bekledim Gece Oldu	447	bir (14*, 2), pufi / sufi (15), ile (9)
Sahibini Unutmayan Köpek	627	bir (22*, 3), ve (9), da/de (5)
Martha'nın Sırrı	490	bir (14*, 2), ve (14), ben (10)
Yaşamımızdaki Renkler	291	bir (20*, 3), ev (10), belki, ben (7)
Canım Kitap	325	kitap/insan (11), ama (7), ve (4)
Anadolu'nun Sesi	485	bir (22*, 3), Mustafa (9), da/de, ve (7)
Akşamla Gelen	822	bir (33*, 6), bu (11), ve (9)
Toplam	5642	bir (178*), ve (54), ben (27)
Ortalama sözcük sayısı	564,2	

6. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki 10 metne bakıldığında toplam 5642 sözcüklük veri tabanında en fazla kullanılan sözcükler sırasıyla, “bir” (belirsizlik anlamıyla), “ve” ve “ben” sözcükleridir. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında bir metin ortalama 564,2 sözcükten oluşmaktadır.

Tablo 3. 7. Sınıf Düzeyi Veri Tabanı ve Bulgular

Ezgiyle Dönen Dünya	424	bir (17*, 1), de/da (16), bu, ama (7)
Ormanda	364	orman, yaprak (13), ama, ve (3), gibi (2)
Dil ve Kimlik	429	bir (15*, 2), gibi (6), çünkü (4)
Akılıydı, Bilime İnanırdı	550	ve (17), bir (10*, 2), Atatürk, bilim (10)
Görme, Anlama Merakı	505	ve (15), bir (8*), merak, çünkü (5)
Sakarya Savaşı'na Hazırlık	852	bir (9*, 3), bu (9), da/de, ve (6)
Son Kuşlar	1106	bir (38*, 12), bu (15), da/de (7)
Çelik Çomak	854	da/de (19), bir (14*, 5), çünkü (5)
Değişmeler Hızlı Oluyor	748	bir (15*, 3), ve (14), dünya (9)
Komşusuzluk	665	bir (21*, 3), ve (13), da/de (9)
Şu, su	792	şu, su (38), ve (29), bir (12*, 2)
Toplam	7289	bir (160*), ve (97), da/de (57)
Ortalama sözcük sayısı	728,9	

7. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki 10 metne bakıldığında toplam 7289 sözcüklük veri tabanında en fazla kullanılan sözcükler sırasıyla, “bir” (belirsizlik anlamıyla) sözcüğü ile “ve” ve “da/de” bağlaçlarıdır. 7. Sınıf Türkçe ders kitabında bir metin ortalama 728,9 sözcükten oluşmaktadır.

Tablo 4. 8. Sınıf Düzeyi Veri Tabanı ve Bulgular

Misafirliklerimiz	944	bir (30*, 3), da/de (9), için (7)
Evliya Çelebi	814	bir (18*, 5), evliya (15), ve (14)
Atatürk ve Millet Sevgisi	352	ve (12), bir (10*, 1), için (8)
Onuncu Yıl Marşı	379	ve (7), Türk, büyük (6), da/de (5)
Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?	594	bir (8*, 10), bu (14), da/de (6)
İşte Onun Evrensellik Anlayışı	338	millet (8), bu (7), ve (4)
Ergenekon Destanı	711	Göktürk (20), düşman (8), ve (7)
Empati ile Yaşamak	747	ve (29), bir (19*, 4), empati (16)
Karanfiller ve Domates Suyu	749	bir (35*, 3), bu (10), için (8)
Atatürk ve Milli Eğitim	383	ve (24), bir (9*, 4), Türk (9)
Okumak	376	bir (22*, 4), ve (24), için (8)
Toplam	6387	bir (149*), ve (121), bu, için (31)
Ortalama sözcük sayısı	638,7	

8. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki 10 metne bakıldığında toplam 6387 sözcüklük veri tabanında en fazla kullanılan sözcükler sırasıyla, “bir” (belirsizlik anlamıyla) “ve”, “bu” ve “için” sözcükleridir. 8. Sınıf Türkçe ders kitabında bir metin ortalama 638,7 sözcükten oluşmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük sıklıklarının belirlendiği bu çalışmada, sınıf düzeylerinin tümünde en sık kullanılan sözcük belirsizlik anlamıyla “bir” sözcüğüdür. Bir sözcüğünün özellikle belirsizlik anlamıyla sıkça kullanılması ve bu durumun sınıf düzeylerine göre değişmeden ilerlemesi, toplum dilbilimsel ve Türkçenin tipolojik örüntüsünün sonucudur. Bu sonuç, toplumsal olarak hemen her alandaki belirsizliğin varlığının dile doğrudan yansımadır biçiminde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra Türkçe de diğer dillerdeki gibi belirsizlik, tanınmazlık ve/veya plansızlık durumlarını kodlamak zorundadır. Bu zorunluluğun en kısa yolunu Türkçe “bir” sözcüğü ile biçimleştirmiştir. Buradaki asıl sorun, “bir”in belirsizlik/tanınmazlık/plansızlık anlamının metinlerde bir biçimde giderilemediğidir ve bu doğrultuda öğrencilere belirsiz durumların, tanınmaz kişi veya olayların, plansız davranış/olayların çözümüne yönelik olumlu kavramlar iletilmesi gerekmektedir.

5. Sınıf ders kitabındaki bulguların dışında, diğer sınıf düzeylerinde “ve” bağlacının sıklıkla kullanılması, metinlerin türü ile ilişkilendirilebilir. İlgili yaş düzeylerinin bilişsel gelişimine uygun olarak sıklıkla anlatı türünde metinlerin ders kitaplarına yerleştirilmesi, zamansal ardılık (temporal sequence) kodlayan “ve” bağlacının kullanımını da doğal olarak artırmıştır. Bu duruma koşut olarak “da/de” bağlacındaki kullanım sıklığı da açıklanmış olacaktır.

6. sınıf düzeyinde “ben” adının sıklık kullanımı Türkçenin tipolojik yapısına aykırı bir durum sergilemektedir. Öyle ki Türkçe adıl-düşüren (pro-dropping) bir dildir ve adıları tümce içerisinde sıklıkla kullanmaktan kaçınır/kaçınmalıdır. Buna rağmen “ben” adının kullanım sıklığı, toplumsal olarak “ben” kavramını diğerlerinden üstün kılmaya ve bir ötekileştirmeye yönelik tutumların gelişmesine yol açabilir. Bu bağlamda, metinlerde “ben, sen” / “biz/siz” karşıtlığını sıklıkla kullanmak uygun olmayacaktır.

Ayrıca, metinlere düşen ortalama sözcük sayısı sınıf düzeyi arttıkça artması beklenirken, 8. Sınıf düzeyinde bu artışı gözlemlemek mümkün değildir. Bu durum da yine metin türleri ile açıklanabilir, çünkü ilgili yaş düzeyinde anlatı türünün ötesinde artık bilgilendirici metinlere de yer verilmekte ve doğal olarak sözcük sayılarında bir azalma gerçekleşecektir. Bu durumu destekler nitelikte 8. sınıf düzeyinde “için” sözcük sıklığıyla karşılaşmıştır. 8. Sınıf düzeyinde “için” sözcüğünün sıklık göstermesi olumlu bir gelişmedir. “için” sözcüğünün nedensellik/gerekçelendirme yapılarında kullanıldığı düşünüldüğünde, bu türden yapılar, öğrencileri gerekli düşünmeye yöneltecek ve üst bilişsel düşüncelerinin gelişimine etki edecektir.

Çalışma bulgularında ortaya çıkan önemli bir sonuç da, metnin konusu ile doğrudan bağlantılı sözcüklerin (doğal olarak) bazı metinlerde sık kullanılmasıdır (örneğin, Ergenekon Destanı metninde “Göktürk” sözcüğünün sıklığı). Çoğunlukla metinlerde konuyu ve/veya metnin başlığını çağrıştıracak sözcüklere yer verilmemekte, bu sözcüklerin yerine “bu”, “o” gibi gönderimsel sözcüklere yer verilmektedir. Bu durum metinlerde akıcı okumayı kolaylaştırıcı bir niteliktir. Bu durum 6. sınıf metinlerindeki “ben” adının kullanımıyla örtüşmemektedir.

Alanyazında anılan sıklık sözlüklerine bakıldığında, “bir”, “ve”, “ol”, “bu” sözcüklerinin özellikle ders kitaplarında sıklığının fazla olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, çalışma benzer çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Sözcük sıklığının sınıf ve/veya yaş düzeylerine göre çok daha kapsamlı projelerle belirlenmesi hem Türkçenin anadili olarak öğretiminde hem de yabancılara Türkçe öğretiminde önemli katkılar sağlayacaktır. Bu anlamda alınacak en önemli yol, yalnızca yazılı kaynaklarla sınırlı kalmadan, geniş bir coğrafyada sözlü dile de başvurmak olacaktır. Ancak bu biçimde (hem yazılı hem sözlü dil kaynaklarına yönelik) hazırlanan bir sözcük sıklığı haritası, Türkçenin öğretiminde söz varlığını geliştirici önemli bir adım olacaktır. Metinlerin hazırlanması ve seçiminde en önemli ölçüt de bu sayede belirlenmiş olacaktır. Sözcük dağarcığının sınıf düzeylerine göre nasıl gelişim gösterdiği ve öğretim materyallerinin (başta ders kitaplarının) bu duruma etkisi de daha somut gözlemlenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*. 3. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Y. ve Mersinli, Ü. (2011). “İlköğretim Türkçe Ders Kitapları Derlemi ve Türkçe Ulusal Dil Derlemi Örneklemesindeki Sözcük Sıklıkları” *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Ed.: V. Doğan Günay, Özden Fidan, Betül Çetin, Funda Yıldız, 397-407.
- Alaylıoğlu, R. ve Ferhan, O. (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Anderson, J.R. (1995). *Cognitive psychology and its implications*. 4th edition. New York: Freeman.

- Christie, B. (2016). *Vocabulary Teaching and Learning Strategies Used by Lecturers in Private University Central Java*. Unpublished Undergraduate Thesis, English Department, Faculty of Language and Literature, Satya Wacana Christian University, Salatiga.
- Dilidüzgün, Ş. (2014). "Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretmen Yöntemlerinin Yeterliliği". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17,: 233-258.
- Dolunay, S. K. (2012). Türkçe ve Dilbilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri. *Gazi Türkiyat Dergisi*. 10: 81-89
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harmanda, S., Arslan, T. ve Aslan, Z. (2011). "Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğrencileri Üzerinde Kelime Hazinesi Araştırması". *Gazi Türkiyat Dergisi*. 9: 221-244.
- Huck, A., Thompson, R.L., Cruice, M., Marshall, J. (2017). "Effects of word frequency and contextual predictability on sentence reading on aphasia: an eye movement analysis". *Aphasiology*. doi: 10.1080/02687038.2017.1278741
- Kaptan, S. (1989). *Bilimsel Araştırma ve Gözlem Teknikleri*. Ankara: Tekışık A.Ş. Veb Ofset Tesisleri.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Laufer, B. (2017). "From word parts to full texts: Searching for effective methods of vocabulary learning. *Language Teaching Research*. 21 (No.:1): 5–11.
- Liu, Y., Huang, R., Li, Y. (2017). The Word Frequency Effect on Saccade Targeting During Chinese Reading Evidence From a analysis on Saccade Length". *Frontiers in Psychology*. 116: 1-19.
- Morsünbül, Ü. (2017). "İnsanla işletim sistemi arasında yakınlık, bağlanma ve aşk mümkün mü? Aşk (Her) filmi üzerinden bir inceleme". *Journal of Human Sciences*. 14 (1):145-155. doi:10.14687/jhs.v14i1.4176.
- Ölker, G. (2011a). "Sözlük Türleri ve Kelime Sıklığı Sözlüğü Üzerine". *Dil Araştırmaları Dergisi*. 9: 45-60.
- Ölker, G. (2011b). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*. Konya: Kömen Yayınları.
- Özyürek, A. & Ömeroğlu, E. (2013). Bellek eğitimi programının altı yaşındaki çocukların bellek gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 38 (168): 30-45.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C., A. Okur, G. Arı, Y. Yılmaz (2006). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Zhang, H. (2017). "A Study on Implication of Prototype Theory in English Vocabulary Teaching". *Journal of Language Teaching and Research*. 8 (1): 133-137.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

There are different aspects to the act of “knowing a word”. This requires the information how the word is pronounced and written, which morphemes it is composed of, to what it refers to, which words it can be replaced by, what its grammatical function is, with which words (collocation) and where/when/how often it is used (Dilidüzgün, 2014).

Improvement of vocabulary or vocabulary teaching underlies the language teaching. Attainments regarding the vocabulary teaching have been included in the Turkish lesson program (1th-8th-Grade Turkish Lesson Program) to be improved on each grade level under the name of “vocabulary.”

While it is stated in the literature that word frequency plays an important role in text reading, comprehension and interpretation (Anderson, 1995), there are studies arguing that increasing the word recognition is possible through the existence of preliminary information on the related word, which is possible through the frequency of the word (Huck, 2017).

Word Frequency Dictionaries

It is highly important to identify word frequencies by age and grade level in language teaching. First, digital data is required to observe the advancement in teaching.

Frequency studies which provide useful data for several domains from grammar to psychology have been started earlier in the Western world.

In the study performed by Göz (2003), which is considered one of the first studies on the subject, written sources published between 1995 and 2000 were examined and a compilation of 1,006,306 words was created. The words were grouped under 8 main categories and a word frequency dictionary of 22,693 words was formed.

Importance of frequency studies have been emphasized in articles and written in language and linguistics and several theses on Turkish language teaching (see Dolunay, 2012)

Purpose

The purpose of this study is to determine the word frequencies of texts in (5th, 6th, 7th and 8th grade) Turkish lesson text books and to identify which words are used the most. Within this context, changes in word frequencies by grade levels will be observed and a linguistic/social description will be provided for frequent words. Besides this main purpose, the average number of words in each text will be determined by grade levels and the changes will be also described in regard to the grade levels.

Method

This is a descriptive study constructed with the document analysis. The document analysis is a “research method used for making valid and reliable assumptions out of texts” (Krippendorff, 2004).

Data Collection and Analysis

To form the database for the study, a private and MEB publication of Turkish lesson textbooks was randomly selected for each secondary school grade (5th, 6th, 7th and 8th grades)³. Ten texts were selected randomly in each of those textbooks and transferred to the digital environment as they were. Word-based textbook texts were analyzed in two different frequency analysis software programs.

Findings

This section presents the information on the database which was analyzed and the findings obtained in the analysis.

For 10 texts in the 5th-grade Turkish lesson textbooks, the most used words in the database of 4703 words were “*bir*” (one) (in reference to uncertainty) and “*bu*” (this) and “*da/de*” (too) conjunctions successively. A text in a 5th-grade Turkish lesson textbook is composed of 470.3 words on average.

For 10 texts in the 6th-grade Turkish lesson textbooks, the most used words in the database of 5642 words were “*bir*” (one) (in reference to uncertainty) and “*ve*” (and) and “*ben*” (I) words successively. A text in a 6th-grade Turkish lesson textbook is composed of 564.2 words on average.

For 10 texts in the 7th-grade Turkish lesson textbooks, the most used words in the database of 7289 words were “*bir*” (one) (in reference to uncertainty) and “*ve*” (and) and “*da/de*” (too) conjunctions successively. A text in a 7th-grade Turkish lesson textbook is composed of 728.9 words on average.

For 10 texts in the 8th-grade Turkish lesson textbooks, the most used words in the database of 6387 words were “*bir*” (one) (in reference to uncertainty) and “*ve*” (and), “*bu*” (this), and “*için*” (for) words successively. A text in an 8th-grade Turkish lesson textbook is composed of 638.7 words on average.

Conclusion and Discussion

In this study in which word frequencies of the texts in the 5th, 6th, 7th and 8th-grade Turkish lesson textbooks were determined, the most used word on all grade levels is “*bir*” (one) used in reference to uncertainty.

³ For preventing misunderstanding besides the main purpose of the study, details of publishers were not mentioned; only the names of the texts examined were provided.

Other than the findings in the 5th-grade textbook, the fact that “ve” (and) conjunction is often used on other grade levels can be associated with the types of texts.

Use of the “ben” (I) pronoun in 6th grades contradicts the typological structure of Turkish language. Indeed, Turkish is a pro-dropping language and avoids using pronouns within the sentence frequently.

Determination of word frequencies by grade levels and/or ages with more extensive projects would make significant contributions both to Turkish teaching as a mother tongue and to teaching foreigners the Turkish language.